

KONFERENCJA NAUKOWA

Antyczne techniki perswazyjne

**W ramach CVII Walnego Zjazdu
Polskiego Towarzystwa
Filologicznego**

Katowice, 15-16 września 2017

CENTRUM INFORMACJI NAUKOWEJ
I BIBLIOTEKA AKADEMICKA (CINiBA)
ul. Bankowa 11a, 40-007 Katowice

PATRONAT HONOROWY:

JM Rektor Uniwersytetu Śląskiego prof. dr hab. Andrzej Kowalczyk

JE Arcybiskup
Damian Zimoń

Patronat Honorowy
Prezydenta Miasta Katowice

Prezydent Miasta Katowice
Marcin Krupa

PATRONAT MEDIALNY:

„Gazeta Uniwersytecka US”
Miesięcznik Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach

Telewizja Internetowa
Uniwersytetu Śląskiego

Konferencja uzyskała dofinansowanie ze środków
Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę
w ramach umowy nr 880/P-DUN/2017

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

KONFERENCJA NAUKOWA
Antyczne techniki perswazyjne

W ramach CVII Walnego Zjazdu
Polskiego Towarzystwa Filologicznego

Katowice, 14–16 września 2017

CENTRUM INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKA
AKADEMICKA (CINiBA)
ul. Bankowa 11a, 40-007 Katowice

CZWARTEK, 14 WRZEŚNIA 2017

18:00 Restauracja Hotelu „Katowice”

**Posiedzenie Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa
Filologicznego**

PIĄTEK, 15 WRZEŚNIA 2017

9:00–9:30 CINiBA (sala konferencyjna, poziom 0)

**Uroczyste rozpoczęcie CVII Walnego Zjazdu Polskiego
Towarzystwa Filologicznego i konferencji naukowej
*Antyczne techniki perswazyjne***

**Wręczenie nagrody Fundacji *Traditio Europae* dla
najlepszego nauczyciela języka łacińskiego w Polsce**

9:30–10:30 Sesja plenarna (sala konferencyjna, poziom 0)

9:30–9:50 Dr hab. Tadeusz Aleksandrowicz, prof. UŚ:
**Dwadzieścia pięć lat studiów filologii klasycznej
w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach**

9:50–10:20 Prof. dr hab. Marian Szarmach, UMK:
Retoryczna perswazja – teoria i przykłady

10:30–10:45 Przerwa kawowa

- 10:45–12:15 **Sesja 1A** (sala konferencyjna, poziom 0)
- 10:45–11:05 Dr hab. Tomasz Sapota, prof. UŚ:
Retoryka w *Saturnaliach* Makrobiusza
- 11:05–11:25 Dr hab. Hubert Wolanin, UJ:
Autorytety i oponenci w antycznym dyskursie lingwistycznym
- 11:25–11:45 Dr Iwona Słomak, UŚ:
Perswazja tekstu historycznego w świetle wypowiedzi teoretycznoliterackich autorów grecko-rzymskiego antyku
- 11:45–12:15 Dyskusja
- 10:45–12:15 **Sesja 1B** (sala seminaryjna, poziom 2)
- 10:45–11:05 Dr Małgorzata Cieśluk, US:
Od Odyseusza do Kalasirisa. (Auto)kreacja wizerunku jako element charakterystyki postaci w *Opowieści etiopskiej* Heliodora.
- 11:05–11:25 Dr Łukasz Berger, UAM:
Sceny doradzania w komedii rzymskiej
- 11:25–11:45 Dr Wojciech Kopek, KUL:
Hetera i eromenos – przebiegłość i niewinność w synkrisis postaci kobiecych i męskich w antologii Stratona z Sardes (*AP XII*)
- 11:45–12:15 Dyskusja
- 10:45–12:15 **Sesja 1C** (sala dydaktyczna, poziom 0)
- 10:45–11:05 Ks. dr hab. Jarosław Nowaszczuk, prof. US:
Wybrane przykłady klasycznej argumentacji *a persona* w inskrypcjach nagrobnych epoki nowożytnej
- 11:05–11:25 Dr Edyta Gryksa, UŚ:
Emocje jako klucz do ludzkiej świadomości. Emocjonalne techniki perswazyjne w historiografii antycznej
- 11:25–11:45 Dr Julia Krauze, UKSW:
Inspiracje antyczne w retoryce politycznej *Coli di Rienzo*
- 11:45–12:15 Dyskusja

12:15–12:30 Przerwa kawowa

12:30–14:00 **Sesja 2A** (sala konferencyjna, poziom 0)

12:30–12:50 Dr hab. Marek Hermann, UJ:

Techniki perswazyjne w mowie Cyncerona *Pro Roscio comoedo*

12:50–13:10 Dr hab. Bartosz Awianowicz, UMK:

Między perswazją a marketingiem: perswazyjna funkcja tytułów i wstępów pism retorycznych Cyncerona oraz łacińskich podręczników wymowy wczesnej epoki nowożytnej

13:10–13:30 Dr Damian Pierzak, UŚ:

Historyczne *exemplum* w rzymskiej teorii i praktyce retorycznej. Uwagi metodologiczne

13:30–14:00 Dyskusja

12:30–14:00 **Sesja 2B** (sala seminaryjna, poziom 2)

12:30–12:50 Dr hab. Joanna Janik, UJ:

Jak poradzić sobie z klęską herosa? Śmierć Juliana w mowach XVII i XVIII Libaniosa

12:50–13:10 Dr hab. Beata Gaj, prof. UKSW:

„Error” czy „hallucinatio” – dyskurs perswazyjny wczesnego chrześcijaństwa

13:10–13:30 Dr Rafał Toczko, UMK:

Wilki w owczej skórze i niezdarni złoczyńcy – oczernianie przeciwników w polemicznej korespondencji św. Augustyna

13:30–14:00 Dyskusja

12:30–14:00 **Sesja 2C** (sala dydaktyczna, poziom 0)

12:30–12:50 Mgr Piotr Osiński, UMK:

Perswazyjny charakter traktatu Heraklita *Alegorety Alegorie homeryckie*

12:50–13:10 Dr hab. Joanna Usakiewicz, Uniwersytet
w Białymstoku:

**Autorytet autora wypowiedzi jako pozawerbalna forma
perswazyjna na przykładzie dialogów Platona**

13:10–13:30 Dr hab. Zbigniew Danek, prof. UŁ:

**W jaki sposób Izokrates dodaje wiarygodności głoszonym
przez siebie poglądom?**

13:30–14:00 Dyskusja

14:00–15:00 Obiad*

15:15–16:30 Zbiórka przed wejściem do hotelu „Katowice”

**Zwiedzanie Katowic z przewodnikiem dr. Przemysławem
Piwowarczykiem**

16:30–18:30 Sesja administracyjna (sala konferencyjna, poziom 0)

Posiedzenie sprawozdawczo-wyborcze

Walnego Zgromadzenia Delegatów

Polskiego Towarzystwa Filologicznego

19:15 Restauracja Hotelu „Katowice”

**Bankiet połączony z dyskusją na temat promocji kultury
klasycznej**

SOBOTA, 16 WRZEŚNIA 2017

8:00–9:00 Krypta Katedry Chrystusa Króla w Katowicach
(ul. Plebiscytowa 49a)

**Msza św. w intencji Członków Polskiego Towarzystwa
Filologicznego**

10:00–11:30 Sesja 3A (sala konferencyjna poziom 0)

10:00–10:20 Dr hab. Monika Szczot, UAM:

**Perswazja w służbie literatury? Rozważania o satyrze
antycznej**

* POSIŁKI: W HOTELE „KATOWICE”ECONOMY**, al. Korfantego 9,
40-951 Katowice, <http://www.hotel-katowice.com.pl/>

10:20–10:40 Dr Magdalena Karamucka, UAM:
Refleksje Horacego i Norwida na temat nauki poprzez zabawę i jej miejsca w twórczości literackiej

10:40–11:00 Mgr Mariola Sobolewska, KUL:
βίος Ὀρφυικός. Zakazy i nakazy

11:00–11:30 Dyskusja

10:00–11:30 **Sesja 3B (sala seminaryjna poziom 2)**

10:00–10:20 Mgr Katarzyna Kostecka, UW:

Nieudana perswazja – znaczenie paradygmatów w *Iliadzie*

10:20–10:40 Mgr Anna Zawadzka, UW:

Gallów portret własny w *Commentarii de bello Gallico* Cezara

10:40–11:00 Mgr Zbigniew Przybyłka, UŚ:

Czy występek może być cnotą? O dualizmie antycznego dyskursu korupcyjnego

11:00–11:30 Dyskusja

11:30–12:00 Przerwa kawowa

12:00–13:30 **Sesja 4A (sala konferencyjna, poziom 0)**

12:00–12:20 Dr hab. Grażyna Golik-Szarawarska, UŚ:

Metody perswazji we współczesnych inscenizacjach antyku greckiego. Wybrane zagadnienia

12:20–12:40 Mgr Grzegorz Bartusik, UŚ:

Średniowieczna islandzka *Saga o Rzymianach* („Rómverja saga”) jako przejaw kolonizacji kulturowej średniowiecznej Islandii

12:40–13:00 Lic. Paulina Kurdek, UAM:

Komunikacja niewerbalna w ikonografii nowożytnej

13:00–13:30 Dyskusja

12:00–13:30 **Sesja 4B (sala seminaryjna poziom 2)**

12:00–12:20 Dr Agnieszka Borysowska, Książnica Pomorska
im. S. Staszica w Szczecinie:

**Recepcja antycznej teorii pochwały miast
w siedemnastowiecznym *Opisie miasta Szczecina*
(*Descriptio urbis Stetinensis*) Paula Friedeborna**

12:20–12:40 Dr Jacek Pokrzywnicki, UG:

**Michaela Hanowa wykłady *De arte disputandi*
z perspektywy słuchacza – Konstantina Ernsta Groddecka**

12:40–13:00 Dr Katarzyna Ochman, UW:

**„Aliter censor loqui debet, aliter rhetor”, czyli o rzymskich
standardach *public relations* (Aulus Gelliusz, *Noce attyckie* I 6)**

13:00–13:30 Dyskusja i zakończenie konferencji

13:45–14:45 Obiad

CVII Walny Zjazd
Polskiego Towarzystwa Filologicznego
Konferencja naukowa
Antyczne Techniki Perswazyjne

PIĄTEK, 15 września 2017

Sesja plenarna

DR HAB. TADEUSZ ALEKSANDROWICZ, PROF. UŚ:
DWADZIEŚCIA PIĘĆ LAT STUDIÓW FILOLOGII KLASYCZNEJ
W UNIWERSYTECIE ŚLĄSKIM W KATOWICACH

Katedra Filologii Klasycznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach powstała w roku 1991, ale działalność badawczą i dydaktyczną rozpoczęła w 1992 roku. Założycielem i pierwszym kierownikiem Katedry był prof. Stefan Zabłocki, którego starania spotkały się z życzliwym wsparciem ze strony ówczesnego dziekana Wydziału Filologicznego – prof. Jana Malickiego i rektora UŚ – prof. Maksymiliana Pazdana. Jednak już w roku 1927 powstało w Katowicach, z inicjatywy wizytatora Wincentego Ogrodzińskiego i prof. Ryszarda Gansińca, Koło Śląskie Polskiego Towarzystwa Filologicznego, jako siódme w Polsce, a drugie pod względem liczby członków. Aktywność górnośląskich klasyków była najpierw wynikiem m.in. wysokiego poziomu lokalnego szkolnictwa, a następnie powstania kolejnych szkół wyższych, zwłaszcza Śląskiej Akademii Medycznej i Uniwersytetu Śląskiego. Studia klasyczne utworzone więc zostały w sprzyjających warunkach, czemu służyły także przemiany mające miejsce w ostatniej dekadzie XX wieku. Niemniej rozwój katowickiej filologii klasycznej nie byłby możliwy bez kilkunastoletniego wsparcia dydaktycznego i naukowego ze strony hellenistów i latynistów z Krakowa, Łodzi, Opola, Poznania, Torunia, Warszawy i Wrocławia. Od kilku lat katowicki ośrodek ma już własną kadrę naukowo-dydaktyczną, co pozwala

prowadzić licencjackie i magisterskie studia filologii klasycznej oraz licencjackie studia mediteranistyczne, a także rozwijać badania z zakresu literaturoznawstwa i językoznawstwa klasycznego oraz kultury antycznej i jej recepcji, zwłaszcza w literaturze bizantyńskiej i nowołacińskiej.

HONOROWY GOŚĆ CVII ZJAZDU POLSKIEGO TOWARZYSTWA FILOLOGICZNEGO

**PROF. DR HAB. MARIAN SZARMACH UMK:
RETORYCZNA PERSWAZJA – TEORIA I PRZYKŁADY**

Autor w pierwszej części przedstawia teorię perswazji, która jest istotną częścią retoryki, skupiając się głównie na wskazaniach Arystotelesa, Cycerona i Kwintyliana. W drugiej natomiast na kilku wybranych przykładach ilustruje te zalecenia.

SESJA 1A

**DR HAB. TOMASZ SAPOTA, PROF. UŚ:
RETORYKA W SATURNALIACH MAKROBIUSZA**

Makrobiusz, komponując swój siedmioksięgowy dialog prawdopodobnie u schyłku IV wieku n.e., pragnie paradoksalnie, wbrew czasowi, polityce i religii, dowieść, że kultura klasyczna jest trwała i uniwersalna, oraz wykazać, jak niewzruszonym wzorcem wielkości pozostaje Wergiliusz – *poeta doctus*. W wywodzie Symmachusa broni także Makrobiusz wartości retorycznego warsztatu Marona. Referat przedstawia wybrane szczegółowe aspekty tych zagadnień.

DR HAB. HUBERT WOLANIN, UJ:
AUTORYTETY I OPONENCI W ANTYCZNYM
DYSKURŚIE LINGWISTYCZNYM

Wśród wielu różnych sfer aktywności intelektualnej starożytnych Greków i Rzymian poczesne miejsce zajmuje refleksja nad językiem. Jej owocem są z jednej strony uczone, metodyczne traktaty i rozprawy językowe, składające się na kanon antycznej tradycji gramatycznej, z drugiej pomieszczone w pismach o różnym przeznaczeniu mniej lub bardziej okazjonalne wywody, spostrzeżenia czy oceny dotyczące wybranych kwestii szczegółowych, takich jak np. poprawność językowa, konwencja ortograficzna, uzus językowy, pochodzenie wyrazów, właściwe znaczenia słów itp. W wielu przypadkach narracja podejmująca problematykę lingwistyczną prowadzona jest z wykorzystaniem postaci autorytetu bądź oponenta. Odwołać się w tym względzie można chociażby do Platńskiego *Kratylosa*, traktatów Apolloniosa Dyskolosa, esejów Aulusa Gelliusza i wielu innych. Celem wystąpienia jest ukazanie (na wybranych przykładach) sposobu, w jaki występujące w tych tekstach postaci autorytetów bądź adwersarzy uwikłane są w rozwijany przez autorów dyskurs językoznawczy i w jaki sposób służą stosowanym w jego ramach zabiegom perswazyjnym.

DR IWONA SŁOMAK, UŚ:
PERSWAZJA TEKSTU HISTORYCZNEGO W ŚWIETLE
WYPOWIEDZI TEORETYCZNLITERACKICH
AUTORÓW GRECKO-RZYMSKIEGO ANTYKU

Celem wystąpienia będzie usystematyzowane zestawienie wypowiedzi teoretycznliterackich autorów grecko-rzymskiego antyku odnoszących się do zagadnienia perswazji w tekstach historycznych. Odwołam się zarówno do ujęć autorów traktatów retorycznych, jak i innych źródeł, w których pojawia się perspektywa krytycznliteracka i teoretycznliteracka. Usystematyzowanie to pozwoli orientacyjnie wskazać, na ile retoryka pisarstwa historycznego mogła być w starożytności przedmiotem świadomej refleksji.

SESJA 1B

DR MAŁGORZATA CIEŚLUK, US:

**OD ODYSEUSZA DO KALASIRISA. (AUTO)KREACJA WIZERUNKU
JAKO ELEMENT CHARAKTERYSTYKI POSTACI**

W OPOWIEŚCI ETIOPSKIEJ HELIODORA

W *Opowieści etiopskiej* Heliodora pojawia się kilka postaci, które w sposób świadomy kreują własny wizerunek w celu wywarcia zamierzonego wpływu na swoje otoczenie. Bohaterem, dla którego tego rodzaju praktyka stanowi cechę szczególną i tym samym zasadniczy element portretu, jest egipski kapłan Izydy Kalasiris. W wy-stąpieniu przeprowadzona zostanie analiza tej metody działania z uwzględnieniem różnych aspektów, takich jak: obszary autokreacji (wygląd, dieta, styl życia, styl komunikowania się), cele założone przez bohatera, wykorzystanie stereotypów, skuteczność wskazanej taktyki postępowania, wartościowanie tej postawy w świecie powieści. Następnie praktyka autokreacji własnego wizerunku zostanie rozpatrzona w kontekście innych cech i działań bohatera, jak również w odniesieniu do roli przypisanej mu w płaszczyźnie ideowej powieści. W tej perspektywie istotną rolę odegra analiza znaczenia intertekstualnej zależności między wizerunkiem Kalasirisa a portretem Odyseusza w *Odysei* Homera. Pozwoli ona z jednej strony na pogłębione odczytanie pola znaczeniowego wokół bohatera powieści Heliodora, z drugiej zaś przybliży kwestię autokreacji wizerunku bohatera jako szczególnego rodzaju techniki perswazyjnej wykorzystywanej przez obu autorów.

DR ŁUKASZ BERGER, UAM:

SCENY DORADZANIA W KOMEDII RZYMSKIEJ

Każda fabuła palliaty zaczyna się od jakiegoś rodzaju impasu. Rozrzutnym młodzieńcom kończą się pieniądze, kiedy z podróży wraca surowy ojciec. Podstarzały mąż znajduje sobie młodą kochankę, przez co całe miasto huczy od plotek. W obliczu takich kłopotów postaci Plauta i Terencjusza zwracają się po pomoc do zaufanych osób: wiernego niewolnika, starego przyjaciela lub

najbliższej sąsiadki. W gestii odbiorcy, wcielającego się w rolę doradającego, leży zasugerowanie najlepszego rozwiązania. W niniejszym referacie przyjrzymy się scenom doradzania od strony językowej – potraktujemy je jako złożoną sekwencję aktów mowy (prośb, sugestii, poleceń etc.). W centrum naszego zainteresowania znajdują się techniki perswazyjne wykorzystywane przez wolno urodzone postaci (mężczyzn i kobiety) oraz poparte strategiami grzecznościowymi. Okazuje się bowiem, że udzielanie rad zaburza układ władzy między rozmówcami: doradzany stawia się w pozycji zależności od doradającego, który z kolei może łatwo otrzeć się o protekcjonalność. Krótki przegląd scen doradzania w komedii rzymskiej pozwoli wskazać najważniejsze mechanizmy perswazji mające na uwadze ochronę „twarzy” rozmówcy w zależności od jego płci i statusu społecznego.

DR WOJCIECH KOPEK, KUL:

HETERA I EROMENOS – PRZEBIEGŁOŚĆ I NIWINNOŚĆ W SYNKRISIS POSTACI KOBIECYCH I MĘSKICH W ANTOLOGII STRATONA Z SARDES (AP XII)

We wstępnej części referatu autor przywoła literacki kontekst topiki „pięciu stopni miłości” oraz „czarnej retoryki”, która już we wczesnej greckiej poezji hymniczno-lirycznej, jak *V Hymn homerycki do Afrodyty*, wprowadzała do erotycznej gry kochanków elementy retorycznej perswazji. Podkreślona zostanie relacja, jaka zachodzi między dwojgiem uwodzicieli. Skoro w poezji miłosnej postać męska występuje jako retor, którego domeną jest drugi ze „stopni miłości” (mowa w formie czynnej i słuch w formie biernej), w naturalny sposób postrzega on postać kobiecą jako oponenta, operującego jedynie innym zestawem środków wyrazu i perswazji, dostosowanym do odbiorcy. Następnie zostanie rozwinięty pierwszy ze „stopni miłości” – wzrok (w formie czynnej) i wygląd (w formie biernej) jako sfera milczącej *actio*, w agonii miłosnym domeny kochanki. A zatem jej wygląd i bierność, w erotodydaktyce Owidiusza ukazane jako poza wystudiowana,

stają się formą wyrafinowanego sposobu uwodzenia. Na tym tle, w ostatniej części referatu, autor ukaże synkrisis kochanki (*parthenos, hetaira*) i eromenosa jako naganę (*psogos*) elementu perswazyjnego w kobiecej sztuce uwodzenia i pochwałę chłopięcej naturalności. Albowiem zarówno w przypadku pierwszej, jak i drugiej postaci wygląd jest przyczyną „zakochania” i może także prowadzić do motywu *servitium amoris*, lecz w odniesieniu do hetery wygląd jest wystudiuwany i osiągnięty sztuką (*ars, techne*), natomiast w odniesieniu do eromenosa, w myśl ideału kaloskagathos, jest wrodzony i naturalny. Referat zmierzał będzie do postawienia pytania o możliwe metapoetyckie implikacje tej dychotomii.

SESJA 1C

Ks. DR HAB. JAROSŁAW NOWASZCZUK, PROF. US:

WYBRANE PRZYKŁADY KLASYCZNEJ ARGUMENTACJI A PERSONA W INSKRYPCJACH NAGROBNYCH EPOKI NOWOŻYTNEJ

Antyczna teoria retoryczna przekazana choćby przez Cyncerona czy Kornificjusza zakłada, że przy tworzeniu opisu postaci należy odwołać się do kilkunastu elementów. Są to na przykład: imię, pochodzenie, ród, wykształcenie, wygląd itp. Takie wskaźniki w prezentacji bohaterów określa się zwyczajowo argumentami *a persona*. Na potrzeby historiografii, bądź innych form pisarskich, dopuszcza się w ich obrębie także stosowanie różnych postaci amplifikacji. Przewidziane wystąpienie ma na celu najpierw zarysowanie klasycznych zasad dotyczących korzystania z dowodów *a persona*; następnie ukazanie stanu zachowania antycznych reguł w podręcznikach nowożytnych i wreszcie - odniesienie opisanych norm charakterystyki postaci do zabytków epigraficznych szesnastego i siedemnastego wieku. Oczywiście zagadnienie w takim założeniu wymagałoby wielowątkowego omówienia i badań zakrojonych na szeroką skalę. Biorąc pod uwagę czas wyznaczony na prelekcję, prezentacja dotyczyć będzie jedynie wybranych elementów klasycznego modelu opisu postaci i ich aplikowania w inskrypcjach nagrobnych.

DR EDYTA GRYKSA, UŚ:

EMOCJE JAKO KLUCZ DO LUDZKIEJ ŚWIADOMOŚCI.

EMOCJONALNE TECHNIKI PERSWAZYJNE

W HISTORIOGRAFII ANTYCZNEJ

Dyskusje na temat roli emocji w życiu człowieka toczą się od wielu wieków. Już w starożytności znana była ich perswazyjna siła, dlatego też chętnie wykorzystywano je jako narzędzia odpowiednie do kierowania ludzkimi reakcjami. Uciekano się do nich niejednokrotnie podczas antycznych agonów, w których istotną rolę odgrywały także dwuznaczność wypowiedzi, mimika czy gestykulacja. Analiza antycznych tekstów historiograficznych pozwala wydobyć fragmenty opisujące wykorzystywanie np. gniewu, strachu czy łez w celu wywołania pożądanych działań danej jednostki. W czasie planowanego wystąpienia omówione zostaną wybrane passusy dzieł historiograficznych, w których emocje wykorzystano jako środki perswazji. Szczegółowemu opracowaniu poddane zostanie ponadto tło historyczne i kulturowe przedstawianych wydarzeń.

DR JULIA KRAUZE, UKSW:

INSPIRACJE ANTYCZNE W RETORYCE POLITYCZNEJ

COLI DI RIENZO

Fascynacja starożytnością oraz pragnienie przywrócenia dawnej świetności Rzymu było motywem przewodnim życia i misji politycznej Coli di Rienzo (Nicola di Lorenzi Gabrini, 1313–1354). Celem wystąpienia jest analiza stylu wypowiedzi i inspiracja retoryką klasyczną głównego bohatera Kroniki *Anonimo Romano* na podstawie jego korespondencji z Francesco Petrarca.

SESJA 2A

DR HAB. MAREK HERMANN, UJ:

TECHNIKI PERSWAZYJNE W MOWIE CYCERONA

PRO ROSCIO COMOEDO

Cyceron nie bez powodu uchodzi za mistrza argumentacji perswazyjnej. Techniki argumentacyjne, które analizował jako teore-

tyk już w swym młodzieńczym traktacie retorycznym *De inventione*, wykorzystywał z powodzeniem w późniejszych mowach. Za jedną z ciekawszych pod względem argumentacyjnym mów Cyncerona uchodzi mowa *Pro Roscio comoedo*, w której broni on słynnego rzymskiego aktora Roscjusza, oskarżonego przez współnika biznesowego Fanniusza o finansowe oszustwa. W moim wystąpieniu chciałbym przedstawić techniki perswazyjne stosowane przez Cyncerona właśnie w mowie w obronie Roscjusza, za pomocą których mówca stara się przekonać słuchaczy do niewinności swego klienta. Z retorycznej triady argumentacyjnej – etos, patos i logos – Arpinata w największym stopniu posługuje się argumentami racjonalnymi ze sfery logosu, aczkolwiek w mowie nie brak także pozostałych metod argumentacyjnych. Stosuje on techniki oparte na etosie, czyli na budowaniu pozytywnego wizerunku mówcy, i na patosie, polegające na wpływaniu na uczucia odbiorców i wywoływaniu silnych emocji. Mowa nie jest pozbawiona także tak popularnych w retoryce starożytnej argumentów z ejkos, wykorzystujących prawdopodobieństwo, niekiedy wbrew prawdzie, do kształtowania opinii odbiorców.

**DR HAB. BARTOSZ AWIANOWICZ, UMK:
MIĘDZY PERSWAZJĄ A MARKETINGIEM: PERSWAZYJNA
FUNKCJA TYTUŁÓW I WSTĘPÓW PISM RETORYCZNYCH
CYCERONA ORAZ ŁACIŃSKICH PODRĘCZNIKÓW
WYMOWY WCZESNEJ EPOKI NOWOŻYTNEJ**

Cynceron w swym młodzieńczym traktacie *De inventione* pisał (I 24, 34), że każdą sprawę potrafi wzmocnić argumentacja odwołująca się do osób (*personae*) lub ich czynów (*negotia*), przy czym jako pierwszy perswazyjny atrybut człowieka wymienił jego imię (*nomen*). Tego, jak w mistrzowski sposób można wykorzystać skojarzenia związane z rzymskimi nazwiskami rodowymi lub przydomkami, dowodził wielokrotnie sam Arpinata. Jak zaś imię bądź nazwisko może dodawać człowiekowi powagi, zjednywać mu sympatię lub go ośmieszać, tak już sam tytuł dzieła i słowo wstępne autora, podobnie jak *exordium* mowy, nie tylko mogą, ale wręcz powinny spełniać podstawowe funkcje perswazji, tj. uzyskanie ak-

ceptacji (*probari*), zjednanie (*conciliare*) i poruszenie (*movere*) odbiorcy. Świadom tego Cynceron, począwszy od *De oratore*, nadawał swym pismom teoretycznym atrakcyjną formę dialogu, powierając wykład dawnym autorytetom. Z *argumentum auctoritatis* jako strategii perswazyjnej (marketingowej) korzystali również wychowani na Arpinacie i Kwintylianie teoretycy i profesorowie wymowy XVI-XVII w., którzy nie stronili wszakże przed użyciem również *argumentum novitatis*, chętnie (zwłaszcza w XVII stuleciu) przyciągając uwagę neologizmem (*rhetorista* Mochingera) lub metaforą (*Phoenix rhetorum* Kwiatkiewicza). Celem referatu jest prześledzenie technik perswazyjnych autorów wczesnonowożytnych podręczników retoryki i stopnia ich zależności od wzorców antycznych, zwłaszcza Cyncerona.

DR DAMIAN PIERZAK, UŚ:

HISTORYCZNE EXEMPLUM W RZYMSKIEJ TEORII

I PRAKTYCE RETORYCZNEJ. UWAGI METODOLOGICZNE

Wybitne czyny i wzniosłe słowa, niezależnie od tego, czy rzeczywiście miały miejsce, czy nie, służyły Rzymianom jako wzory do naśladowania. Podobnie haniebne postęпки i bezwstydné wypowiedzi przywoływano jako przykład zachowania, którego należy się wystrzegać. Odniesienia takie zazwyczaj związane były z jakąś konkretną postacią z przeszłości, mniej lub bardziej historyczną. We współczesnych opracowaniach są one najczęściej określane zbiorczo jako *exempla*. Kiedy jednak przyglądamy się bliżej takiej kategorii retorycznej w pismach teoretycznych Cyncerona oraz w *Institutio oratoria* Kwintyliana, napotykamy dwie trudności. Po pierwsze, problematyczne jest stosowanie jednego terminu dla wszystkich typów „odniesień do przeszłości”. Po drugie, *exemplum* jako zabieg retoryczny składało się z kilku elementów (zwl. predykat, znaczące, znaczone), w związku z czym postać, o której mówi się, że w danej mowie „stanowi przykład (jakiegoś postępowania/czegoś)” formalnie wypełnia miejsce tylko jednego z nich. Celem wystąpienia jest krótka prezentacja proponowanego sposobu interpretacji tzw. *exempla* historycznych na wybranych przykładach z mów Cyncerona.

SESJA 2B

DR HAB. JOANNA JANIK, UJ:

JAK PORADZIĆ SOBIE Z KLĘSKĄ HEROSA?

ŚMIERĆ JULIANA W MOWACH XVII I XVIII LIBANIOSA

Skomponowanie przez znakomitego retora mowy pogrzebowej na cześć władcy, który nie skąpił mu wyrazów uznania, można by uważać za oczywistość, jednak w wypadku mów Libaniosa poświęconych Julianowi nie można mówić o zwykłym wywiązaniu się z konwencjonalnej powinności. Opłakiwanie i chwalenie cnót Apostaty wymagało autentycznego przywiązania i lojalności wobec zmarłego. Celem wystąpienia jest analiza środków, jakimi Libanios posłużył się w mowie XVII i XVIII, by wyjaśnić nurtującą go od chwili śmierci cesarza kwestię: dlaczego bogowie pozwolili na śmierć swojemu obrońcy? W emocjonalnej mowie XVII autor, po miesiącach desperacji i rozpacz, musi zmierzyć się po raz pierwszy z konstatacją, że nagła i bezsensowna śmierć cesarza uosabiającego wszelkie cnoty herosa i idealnego króla stoi w jawnej sprzeczności z wiarą w opiekę i potęgę bóstw, których cześć była zmarłemu tak droga. W powstałej później mowie pogrzebowej jest już gotów wytłumaczyć pozorną niewdzięczność nieśmiertelnych w bardziej przemyślany i znacznie spokojniejszy sposób, trudno jednak oprzeć się wrażeniu, że pierwszym odbiorcą, którego usiłuje przekonać Libanios, jest on sam. Osobiste zaangażowanie i wyczuwalny kryzys przekonań autora sprawiają, że lektura obu mów poświęconych Julianowi jest naprawdę interesująca, a linia argumentacji i wysiłki Libaniosa, by przekonać odbiorców do własnej wizji, godne bliższej uwagi.

DR HAB. BEATA GAJ, PROF. UKSW:

„ERROR” CZY „HALLUCINATIO” – Dyskurs perswazyjny wczesnego chrześcijaństwa

Wystąpienie będzie dotyczyć retoryki stosowanej w utworach religijnych autorów IV w. n.e. (z przewagą lit. łacińskiej) oraz ich późniejszej recepcji w Europie średniowiecznej i renesansowej.

DR RAFAŁ TOCZKO, UMK:

WILKI W OWCZEJ SKÓRZE I NIEZDARNI ZŁOCZYŃCY – OCZERNIANIE PRZECIWNİKÓW W POLEMICZNEJ KORESPONDENCJI ŚW. AUGUSTYNA

W zbiorze zachowanej korespondencji świętego Augustyna poczesne miejsce zajmuje kilkadziesiąt listów polemicznych. Biskup Hippony sięgał po to medium szczególnie chętnie w okresie kontrowersji donatystycznej. W niektórych jej fazach ograniczał się on wyłącznie do polemiki listownej. Chociaż święty Augustyn nie był autorem tak ostrych inwektyw jak święty Hieronim, jego listy polemiczne zawierają niekiedy bardzo kunsztowne formy oczerniania przeciwników. Wśród nich są i takie, ewidentnie nastawione na ich ośmieszenie. W wystąpieniu przedstawię i omówię przykłady takiej techniki perswazyjnej, przywołując także kontekst cyceronńskiej teorii ośmieszania z *De oratore*.

SESJA 2C

MGR PIOTR OSIŃSKI, UMK:

PERSWAZYJNY CHARAKTER TRAKTATU

HERAKLITA ALEGORETY ALEGORIE HOMERYCKIE

Heraklit zwany Alegoretą, pod którego imieniem przekazano traktat *Alegorie homeryckie* (Ὀμηρικὰ προβλήματα εἰς ἃ περὶ θεῶν Ὅμηρος ἠλληγόρησεν, *Allegoriae Homericae*), wprawdzie nie dorównuje sławą starszemu imiennikowi z Efezu, jednak zasługuje na uwagę jako autor jedynej zachowanej niemal w całości do naszych czasów apologii Homera. Celem autora było przekonanie czytelnika, że Homer, wbrew zarzutom filozofów, nie był

bezbożnikiem, zaś rzekomo świętokradcze passusy z jego poematów należy odczytywać alegorycznie. Chociaż nauka o Homerze była przede wszystkim dziedziną gramatyków (tj. ówczesnych literaturoznawców), Heraklit wykracza dalece poza nią, nie tylko dzięki starannemu, choć nieattycyzującemu stylowi, lecz przede wszystkim dzięki retorycznemu i perswazyjnemu charakterowi swojego traktatu. Szczególnie ujawnia się on we wstępie i zakończeniu dzieła. Aby wpłynąć na odbiorcę, autor posługuje się zarówno retorycznymi chwytami, jak i argumentami opartymi na wiedzy gramatycznej i filozoficznej. Nie stroni również od ostrych argumentów *ad personam*, skierowanych w stronę krytyków Homera, zwłaszcza w Platona i Epikura: pierwszemu z nich zarzuca niemoralność, drugiemu zaś głupotę i chorobę psychiczną. W tych miejscach traktat Heraklita zbliża się do mowy sądowej, w której Heraklit broni Homera i dąży do dyskredytacji jego oskarżycieli. W wystąpieniu postaram się ukazać techniki perswazyjne, jakimi posłużył się autor *Alegorii homeryckich*.

DR HAB. JOANNA USAKIEWICZ, UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU:

AUTORYTET AUTORA WYPOWIEDZI JAKO POZAWERBALNA FORMA PERSWAZYJNA NA PRZYKŁADZIE DIALOGÓW PLATONA

Obok treści oraz środków językowych użytych do jej przekazu niebagatelny, choć może mało eksponowany w pracach teoretycznych na ten temat, wpływ na siłę przekonywania wypowiedzi zdaje się mieć autorytet jej autora. W swoich rozważaniach chciałabym skupić się właśnie na tej pozawerbalnej formie perswazji – na autorze, na tym, kto mówi lub pisze. Za przykład posłużą mi wybrane dialogi Platona, a kwestia zostanie przedstawiona w kilku aspektach. Oczywiście główny Platoński autorytet to Sokrates jako mistrz-filozof i w kontekście niniejszych rozważań nie można go pominąć. Bardzo istotny dla omawianej kwestii jest, także bezpośrednio związany z Sokratesem, proces „pozbawiania” autorytetu za pomocą metody elenktycznej. Zwróć również uwagę na postaci, których wypowiedzi Platon przytacza w dialogach, na przykład na Diotimę, wskazując, w jaki sposób, zanim odda im głos, „bu-

duże” ich autorytet. Na zakończenie chciałabym także zastanowić się nad autorytetem swoistym, bo opartym na zbiorowej mądrości społeczności, która stoi za mitem czy opowieściami mitycznymi, do których często odwołuje się Platon.

DR HAB. ZBIGNIEW DANEK, PROF. UŁ:

**W JAKI SPOSÓB IZOKRATES DODAJE WIARYGODNOŚCI
GŁOSZONYM PRZEZ SIEBIE POGLĄDOM?**

Izokrates w swej mowie *O zamianie majątku* (278-280) uznaje – podobnie zresztą jak później Arystoteles (Rhet.1356A1-13) – że siła perswazyjna wystąpienia retorycznego zależy w pierwszym rzędzie od personalnej wiarygodności mówcy, to znaczy od tego, na ile budzi zaufanie odbiorców cechami swojej osobowości i sposobem życia. Stosownie do tej prawdy rekomenduje też w swoich mowach ich adresatom siebie samego jako retora z jednej strony wypełniającego określone wzorce postawy obywatelskiej i swoistej etyki zawodowej, z drugiej jednak wyróżniającego się na tle ówczesnej sofistycznej retoryki pewnymi szczególnymi aspiracjami. Ta jego autokreacja i zarazem autopromocja dokonuje się na trzech płaszczyznach, czyli w sferze profesjonalnej etyki retora, w zakresie praktyki edukacyjnej, jakiej się oddaje, oraz w wymiarze powinności obywatelskich, a realizowana jest poprzez kreowanie siebie jako spadkobiercę szacownych tradycji kulturowych (Sokrates, Solon), czy pewne nawiązania „progresywne”, to znaczy powoływanie się na postawy i dokonania swoich uczniów, poprzez podkreślanie wagi ujmowanego przez siebie przedmiotu (istotne kwestie polityczne) i zarazem swojego oddania sprawie ateńskiej oraz idei panhelleńskiej, wreszcie poprzez programowo deklarowaną postawę życzliwości, tolerancji i akceptacji wobec ludzkiej niedoskonałości i uznawanych przez innych wartości, łączoną z przedstawianiem siebie jako ofiary częstych ataków i oszczerczych pomówień – ataków ze strony ówczesnych sofistów-retorów, spośród których Izokrates wyodrębnia siebie samego jako zupełnie wyjątkowego retora – retora niemówiącego i wyjątkowego sofistę – sofistę filozofującego.

SOBOTA, 16 września 2017

SESJA 3A

DR HAB. MONIKA SZCZOT, UAM:

**PERSWAZJA W SŁUŻBIE LITERATURY? ROZWAŻANIA O SATYRZE
ANTYCZNEJ**

Zamierzeniem referatu jest praca przekrojowa o charakterze genologicznym, pokazująca rolę retoryki i perswazji w budowaniu problemowego i estetycznego kształtu rzymskiej satyry wierszowanej. Przedmiotem analiz będą wybrane satyry Horacego, Persjusza i Juwenalisa. Satyra *ex definitione* zawiera mniejszy lub większy ładunek krytyczny, służy celom perswazyjnym i dydaktycznym. Wyśledzenie i pokazanie środków perswazyjnych używanych dla różnych celów, takich jak: pochwała przeszłości i krytyka teraźniejszości, zamierzone wpływanie na odbiorcę i jego ocenę rzeczywistości, ale także kształtowanie jego postaw i zachowań, jawią się jako główne zadania referatu.

DR MAGDALENA KARAMUCKA, UAM:

REFLEKSJE HORACEGO I NORWIDA NA TEMAT NAUKI

POPRAWIE ZABAWĘ I JEJ MIEJSCA W TWÓRCZOŚCI LITERACKIEJ

Horacy w traktacie *Ars poetica* pisał: „[...] simul et iucunda et idonea dicere vitae”. W przywołanych słowach ujawnia się popularna od wieków i jakże ceniona, chociażby przez pedagogów, idea nauki poprzez zabawę. Perswazja zatem, która pozostaje w tak ścisłym przecież związku z nauką, może także znaleźć silne oparcie w zabawie. Czy taka forma perswazji jest jednak odpowiednia dla twórczości literackiej? Czy może być godna poety i tego, co Cyprian Norwid określiłby mianem prawdziwej poezji?

Jednym z żywo interesujących Norwida zagadnień była potrzeba tworzenia poezji, której zasadniczym celem nie będzie sama poczytność, swoista atrakcyjność rynkowa, lecz głębia i bliskość sprawom naprawdę ważnym, aktualnym, co siłą rzeczy wiązało się z pewnym charakterem perswazyjnym. Stąd już prosta droga do do-

tknięcia także problemu roli zabawy w literaturze. Norwid w swoich rozważaniach na tematy literackie nierzadko odwoływał się do życia i twórczości autorów starorzymskich. W analizowanej w referacie kwestii Horacy okazał się szczególnie istotnym punktem odniesienia dla Norwida, co stanowi niezwykle ciekawe zagadnienie. Warto wstępnie zauważyć, że obu poetów, tak skorych do teoretycznoliterackich rozmyślań, łączy między innymi swoiste rozdarcie między ideą poezji wieszczej (jeden i drugi niejednokrotnie odwoływał się wprost do pojęcia poety-wieszczka) a koniecznością funkcjonowania wedle reguł im współczesnego świata literackiego. Obaj także wykazywali się wyraźną świadomością tego, co chcą przekazać swym odbiorcom. Zwrócili przy tym wprost uwagę na to, że zabawa w sposób szczególny trafia do czytelników. Jak jednak wartościowali to zjawisko? Co dokładnie rozumieli pod pojęciem zabawy w utworze literackim? Czy dla autora pretendującego do roli nauczyciela narodu jest to niezbędny kompromis wobec tych, których można by określić mianem *profanum vulgus*?

MGR MARIOLA SOBOLEWSKA, KUL:

Βίος Ὀρφικός. ZAKAZY I NAKAZY.

W referacie zamierzam przedstawić zakazy oraz nakazy, których orficy mieli obowiązek przestrzegać. Ograniczały one ich zarówno w życiu codziennym, jak i praktykach religijnych. Skupię się głównie na kwestii życia orfików w ubóstwie (Diog. Laert. 8, 42; Plut. *Apophth. Lacon.* 224 d). Uczniów Orfeusza obowiązywały także ograniczenia w sferze zwyczajów seksualnych (Clem. *Strom.* 6, 2, 5, 3; Euseb. *Praep. Ev.* 13, 16; Ovid. *Met.* 10, 78-80; Plin. *Nat. hist.* 20, 32; 28, 34). Szereg zakazów i nakazów obowiązywał orfików ponadto w sferze praktyk religijnych, o czym wspominał Diogenes Laertios (Diog. Laert. 8, 10), Pliniusz (Plin. *Nat. hist.* 18, 118) oraz Herodot (Hdt. 2, 81). Mieli oni także ściśle określony rodzaj i sposób składania ofiar (Sext. *Empir. Adv. Math.* 9, 127, Porphyry. *De abst.* 2, 36). Wymagano od orfików również szczególnego poszanowania pokoju i prawa (Horat. *Art. Poet.* 391; Aristoph. *Ran.* 1032; Dionys. Halic. *De compos. Verb.* 6, 25, 5). Spróbuję ponadto ustalić przyczyny zaistnienia tych norm i cel, jakiemu miały służyć.

SESJA 3B

MGR KATARZYNA KOSTECKA, UW:

NIUDANA PERSWAZJA – ZNACZENIE PARADYGMATÓW W *ILIADZIE*

Wojna trojańska i jej herosi ukazani w *Iliadzie* Homera stanowią dla Greków ciągły element odwołań i porównań. Jednak, czytając *Iliadę*, można zauważyć, że także sami herosi spod Troi odwołują się regularnie do przeszłości, wspominając swoich poprzedników i ich niesamowite czyny. Bardzo często historie o dawnych ludziach – „proteroi” – używane są przez bohaterów jako paradygmaty, przykłady decyzji i ich konsekwencji mające ułatwić dokonanie danego wyboru. I tak Nestor próbuje uspokoić Achillesa, wspominając Tezeusza, który słuchał jego rad; Fojniks, nakłaniając tegoż do porzucenia gniewu, opowiada o Meleagrze, który odmawiał udziału w wojnie; Achilles, zachęcając Priama do jedzenia, mówi o Niobe, która też straciła dzieci. Przykładów jest więcej – paradygmat to w *Iliadzie* jedna z najczęstszych technik perswazji. I to technika dopracowana – Homer modyfikuje mity tak, by idealnie pasowały do kontekstu lub nawet stanowiły „odbicie” dla wydarzeń spod Troi. Najjaskrawszym przykładem jest żona Meleagra – Homer nadaje jej imię „Kleopatra”, anagram do imienia „Patroklos”. Jednak jedna rzecz pozostaje niejasna. Oto mimo częstotliwości używania w *Iliadzie* historii z przeszłości bardzo rzadko paradygmaty okazują się narzędziem skutecznym. Herosi zwykle odrzucają rady i postępują tak, jak postąpiliby wcześniej – zwykle źle. Narracja toczy się bez zmian. Można więc zapytać: w jakim celu właściwie Homer uwzględnia paradygmaty w swoim utworze? czy ich jedynym celem jest ubogacenie narracji? W tym referacie spróbuję pokazać, że paradygmaty służą Homeroowi do czegoś więcej – kryją w sobie refleksję o człowieku, jego granicach i relacji z bogami.

MGR ANNA ZAWADZKA, UW:
GALLÓW PORTRET WŁASNY W COMMENTARIJ
DE BELLO GALLICO CEZARA

Temat referatu jest swego rodzaju prowokacją: rzekome przytaczanie, a często raczej wkładanie w usta Gallów pewnych słów, sądów, refleksji nad własnym sposobem działania (czy działania Rzymian) w „Pamiętnikach o wojnie galijskiej”, nie ma na celu przedstawienia autoportretu Gallów, lecz jest jedną z technik perswazyjnych używanych przez Cezara. Zabieg ten służyć ma skonstruowaniu pewnej charakterystyki, czy to samych Gallów, czy też szerszej sytuacji, która przemówić ma do czytelnika w sposób zamierzony przez Cezara. Do czytelnika, dodajmy, patrzącego podobnie jak Cezar z rzymskocentrycznego punktu widzenia.

MGR ZBIGNIEW PRZYBYŁKA, UŚ:
CZY WYSTĘPEK MOŻE BYĆ CNOTĄ? O DUALIZMIE
ANTYCZNEGO Dyskursu KORUPCYJNEGO

Referat przedstawia dwoistość ujmowania przez autorów starożytnych zjawisk klasyfikowanych współcześnie jako korupcja polityczna. To samo zachowanie, w zależności od poglądów i celów autora, mogło być przedstawione albo pozytywnie jako przykład cnoty, albo negatywnie jako przejaw patologii życia publicznego. Ilustrować to mogą kontrastujące opisy sławnej *liberalitas* Cezara i jej beneficjentów pióra Salustiusza (*Cat.* 53.6-54.5) oraz Cycerona (*Phil.* II 20,50; 32,78). *Synkrisis* Salustiusza ukazuje ponadto możliwość tworzenia równoległych warstw znaczeniowych i ujęcia w jednym tekście jawnej pochwały oraz zawoalowanej krytyki. Autor próbuje określić, co kierowało poszczególnymi autorami przy zajęciu takiego, a nie innego stanowiska (partykularny interes polityczny, określona teza historiozoficzna), a także tego, przy pomocy jakich technik próbowali – i próbują nadal – przekonać odbiorców do swojej wizji. Ramy chronologiczne przedmiotowo zamykają się w okresie schyłkowej republiki rzymskiej, a źródłowo obejmują świadectwa autorów współczesnych opisywanym czasom, jak też, suplementarnie, retrospektywne ujęcie historyków epoki cesarstwa.

SESJA 4A

DR HAB. GRAŻYNA GOLIK-SZARAWARSKA, UŚ: METODY PERSWAZJI WE WSPÓŁCZESNYCH INSCENIZACJACH ANTYKU GRECKIEGO. WYBRANE ZAGADNIENIA.

Dobrochna Ratajczak stosuje pojęcia *teatralność* i *sceniczność*, przeciwstawiając sobie oba te systemoidalne układy norm. Dramaturgia antyczna jest dla niej wyrazem teatralności, jako wpisanego w dramat programu współdziałania twórców, tworzyw i odbiorców w makroskali teatru. Sprzyja temu forma przestrzeni teatru greckiego, sceny otwartej, budującej współuczestnictwo i wspólnotę. Dzieła greckich dramatopisarzy określa mianem dramatu teatralnego. Celem takiego dramatu jest poszukiwanie różnych form uczestnictwa odbiorcy w wydarzeniu teatralnym. Grecka sztuka teatralna posiada zatem wyraźną tendencję bezpośredniej ingerencji w plan odbioru. Przedstawienie jest rodzajem akcji perswazyjnej, ukierunkowanej na dbałość o skuteczność oddziaływania. W odczycie podjęta zostanie próba przybliżenia metod perswazji stosowanych w pragmatyce wykonawczej współczesnego teatru dla oddania specyfiki perswazyjnej tragedii i komedii antycznej. Analizie podlegać będą nowe strategie dramatyzacji klasyki, takie jak przepisywanie, adaptacja, devising, recykling, sampling, stosowane przez reżyserów i współpracujących z nimi coraz częściej dramaturgów. Opis obejmie sposoby kształtowania przestrzeni we współczesnym teatrze, poddanej rygorom sceniczności, wynikającej z tradycji włoskiej sceny pudełkowej, diametralnie różnym od zasad obowiązujących w teatrze greckim. Tak ukierunkowanej refleksji towarzyszyć będzie próba rejestracji form uczestnictwa współczesnego widza w wybranych inscenizacjach antyku greckiego.

MGR GRZEGORZ BARTUSIK, UŚ:
ŚREDNIOWIECZNA ISLANDZKA SAGA O RZYMIANACH
(„RÓMVERJA SAGA”) JAKO PRZEJAW KOLONIZACJI
KULTUROWEJ ŚREDNIOWIECZNEJ ISLANDII

W swoim wystąpieniu mam zamiar pochylić się nad szczególnym przypadkiem recepcji antyku w średniowiecznej Europie Północnej, jakim jest *Rómverja saga* („Saga o Rzymianach”). *Rómverja saga*, spisana na Islandii pod koniec XII wieku, zachowana w manuskryptach datowanych na połowę XIV wieku (AM 595 a-b 4° i AM 226 fol.), to jedna ze średniowiecznych islandzkich sag o historii starożytnej (*Antikensagas* lub *Pseudo-historii*), przekładów-adaptacji dzieł starożytnej historiografii łacińskiej z języka łacińskiego na język staroislandzki. *Texti recepti* tej sagi to *Bellum Iugurthinum* i *De coniuratione Catilinae* Gajusza Sallustiusza Krispusa oraz *De Bello Civili* Marka Anneusza Lukana. *Saga o Rzymianach* jest reliktem XII-XIII-wiecznego procesu, w wyniku którego Islandia została skolonizowana kulturowo przez Europę – transferu kulturowego, wymiany międzykulturowej pomiędzy łacińskim Zachodem a Europą Północną, która ulegała wówczas chrystianizacji i procesowi cywilizacyjnemu, otwierając się na kulturę łacińską, wpływy kultury dworskiej i głównego nurtu intelektualnego średniowiecza – *translatio studii*, przepływu wiedzy między społeczeństwami średniowiecznej Europy, swego rodzaju kulturowego imperializmu. Głównym przedmiotem mojego wystąpienia będą sposoby kulturowego oddziaływania Europy na Islandię wykorzystujące literaturę i język, wpływ literatury i języka łacińskiego na literaturę i język islandzki, produkcję tekstów *in situ* oraz edukację elit, prowadzące w konsekwencji do zmiany mentalności społeczeństwa *sensu largo*, zwłaszcza europeizujących się elit peryferii średniowiecznej Europy Północnej.

LIC. PAULINA KURDEK, UAM:
KOMUNIKACJA NIEWERBALNA W IKONOGRAFII NOWOŻYTNEJ
Zainteresowanie filozofią i praktyką gestykulacji jako formą komunikacji było jednym z istotnych wątków kulturowych epoki nowożytnej. Jan Andrzej Morsztyn pisał: „wszystko nas zdradza,

gesta, twarz, język i oczy”. Ruchy ciała są naturalną reakcją psychiki na uczucia, pełnią one ważną rolę w komunikacji międzyludzkiej. Są one samorzutne i często towarzyszą mówieniu. Często potwierdzają i podkreślają one werbalny komunikat, jednak analiza gestów i mimiki twarzy może doprowadzić do wykrycia kłamstwa lub nieszczerości. Stopy są najuczciwszą częścią ciała, mogą zdradzać prawdę o nastroju człowieka przez drobne ruchy i zmiany ułożenia. Zwykle nie myślimy o tym, co robimy ze stopami, skupiamy się na twarzy. Staramy się kontrolować mimikę i nasze reakcje, jednakże im dalej od głowy tym mniejszą mamy kontrolę nad własnym ciałem. Tym samym im bardziej „w dół”, tym bardziej prawdziwe jest nasze ciało. Często można zaobserwować, że znudzona osoba kołysze stopą jakby kopała powietrze, również osoba, która ma ochotę opuścić pomieszczenie, w którym się znajduje, daje o tym znać stopami przez podniesienie pięt, bujanie, kołysanie czy uderzanie stopami w podłogę. O ile w rozmowie zachodzi połączenie słów i gestów w jedną całość, o tyle obraz czy rzeźba zatrzymują w czasie tylko gesty. Dzięki czemu jedynie poprawna ich analiza jest w stanie wyjaśnić znaczenie całego przedstawienia. W swoim wystąpieniu zajmuję się właśnie analizą wybranych dzieł ikonograficznych w kontekście gestów, jakie wykonują stopy postaci przedstawionych.

SESJA 4B

DR AGNIESZKA BORYSOWSKA,

KSIĄŻNICA POMORSKA IM. STASZICA W SZCZECINIE:

RECEPCJA ANTYCZNEJ TEORII POCHWAŁY MIAST

W SIEDEMNASTOWIECZNYM OPISIE MIASTA SZCZECINA

(*DESCRIPTIO URBIS STETINENSIS*) PAULA FRIEDEBORNA

W 1624 r. rajca i sekretarz Szczecina, Paul Friedeborn, opublikował *Descriptio urbis Stetinensis* – opis swojego rodzinnego miasta, poprzez który, jak sam oświadcza w liście dedykacyjnym, pragnął je rozślawić wśród cudzoziemców. Zasady konstruowania deskrypcji miast skodyfikowali jeszcze antyczni teoretycy sztuki

słowa, jak Menander z Laodycei (III w. n.e.), Pryscjan z Cezarei (V–VI w. n.e.) i in. Do zaleceń autorów antycznych twórczo nawiązywali teoretycy nowożytni, na przykład Julius Caesar Scaliger w swoim traktacie *Poetics libri septem* (1561) czy Gerard Bucol-dianus w *De inventione et amplificatione oratoria* (1534). Realizując zalecenia teoretyków, twórcy opisów miast winni byli uwzględnić określone *loci*, takie jak położenie geograficzne, topografia, charakterystyka założycieli i mieszkańców miasta, jego historia itd. Te elementy opisu pozwalały skonstruować pochwałę lub naganę miasta, gdyż ta sama topika mogła być stosowana w obydwu sytuacjach. Podczas wystąpienia przyjrzyć się dziełu Friedeborna pod kątem obecności w nim toposów właściwych tej odmianie deskrypcji i spróbuję wskazać, jakich argumentów użył autor, by dowieść, że jego miasto jest znakomitym miejscem do życia.

DR JACEK POKRZYWNICKI, UG:

MICHAELA HANOWA WYKŁADY *DE ARTE DISPUTANDI* Z PERSPEKTYWY SŁUCHACZA – KONSTANTINA ERNSTA GRODDECKA

Spory dorobek naukowy Michaela Hanowa (1695–1773) – luminarza gdańskiego oświecenia, a zarazem polihistora w dawnym, jak na swoje czasy, barokowym stylu – obejmuje nie tylko pisma ogłoszone drukiem, ale i teksty rękopiśmienne. Te ostatnie znamy również z drugiej ręki lub – najdosłowniej – dzięki dłoniom uczestników zajęć dla klas najwyższych Gimnazjum Akademickiego w Gdańsku, którzy zapisywali lub odtwarzali z notatek przekazane przez Hanowa treści. Tak jest w przypadku mniej znanego przedstawiciela znanej rodziny gdańskiej Groddecków – Konstantina Ernsta (zm. 1774): sekretarza miejskiego, który pozostawił po sobie niewielkich rozmiarów (94 karty, nie wszystkie zapisane) zespół rękopiśmienny (sygn. PAN BG: Ms. 512), powstały w latach 1754–1755 podczas – czy raczej – jako rezultat uczestnictwa w wykładach z logiki (*Elementa philosophiae rationalis*) Martina Knutzena (k. 1 recto – 25 recto), z *Institutiones metaphysicae* Friedricha Christiana Baumeistra

(50 recto – 81 recto) czy też *Zaleceń co do sztuki rozprawiania* (k. 26 recto – 48 verso) – autorskiego tym razem cyklu zajęć Hanowa. Podczas wystąpienia sięgnę do *Zaleceń...*, by zobaczyć, jak wyglądała *ars disputandi* w wydaniu tegoż badacza; zamierzam również przedstawić rewokowany przez K.E. Grodecka tekst jako zapis i ślad pedagogicznej aktywności jednej z wybitniejszych przecież w dziejach Gdańska postaci: nie tylko demografa, edytora źródeł historycznych i prawnych, bibliografa i animatora życia naukowego, ale również filozofa, któremu nieobce były zagadnienia retorycznej perswazji.

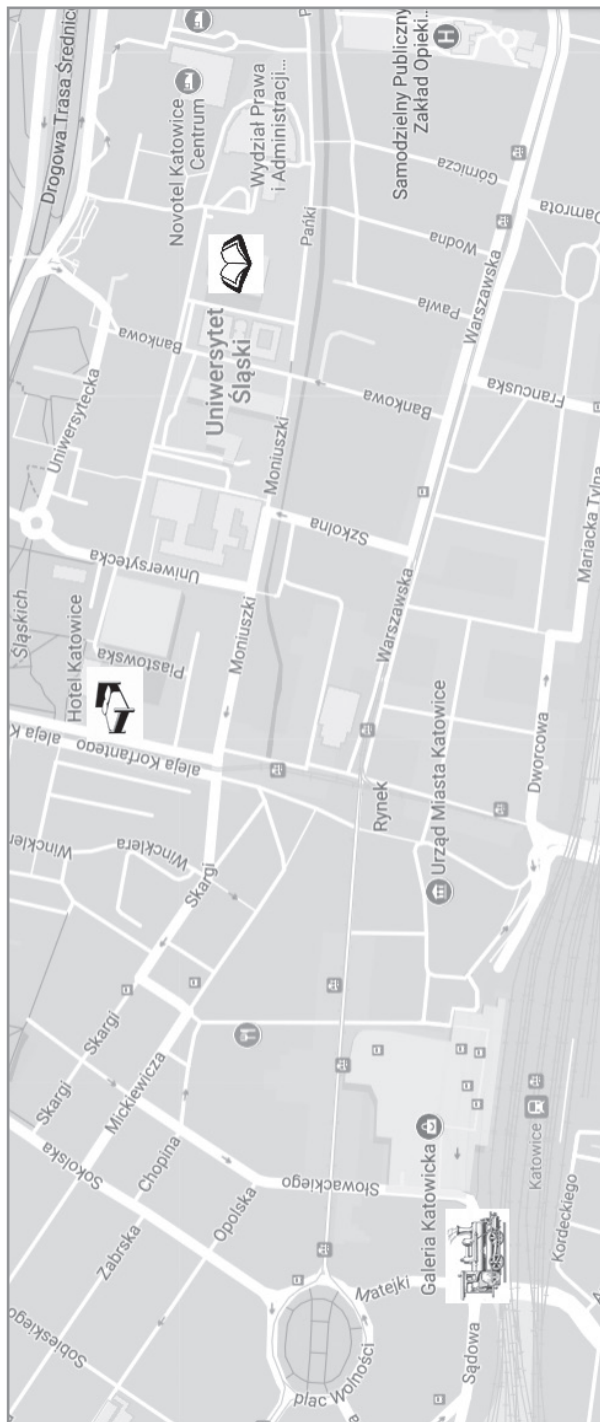
DR KATARZYNA OCHMAN, UWR:

„ALITER CENSOR LOQUI DEBET, ALITER RHETOR”,

CZYLI O RZYMSKICH STANDARDACH *PUBLIC RELATIONS*

(AULUS GELLIUSZ, *NOCE ATTYCKIE* I 6)

W jednym z rozdziałów swoich *Nocy attyckich* Aulus Gelliusz przytacza urywek z przemówienia cenzora Metellusa Numidyskiego, w którym zachęcał on obywateli do zawierania związków małżeńskich. Gelliusz relacjonuje następnie dyskusję filologiczną na temat tego wystąpienia, które z jednej strony było krytykowane jako zbyt szczere i bezpośrednie (a przez to nieskuteczne), z drugiej zaś – z tych samych powodów chwalone. W wystąpieniu zaproponowane zostanie odczytanie rozdziału I 6 nie tylko jako źródła wiedzy o rzymskiej retoryce republikańskiej i jej późniejszej krytyce, ale jako przykładu realizowania przez Gelliusza jego własnych celów literackich.

 Hotel Katowice Economy **

 Centrum Informacji Naukowej i Bibliotekę Akademicką

 Dworzec Główny PKP Katowice

